

I.

Capítulo IX.—Estado d' España, de Galicia e de Lugo ó començar es' e sigro.

Os mouros, tral-a famosa e tristemente célebre batalla de Guadalete, estendéronse por toda España, como río que medrando sai d'o leito e tod' o co-re co-as suas augas. D. Rodrigo, atopou aquel día sgraciado pra tod' a nación, a morte, gloriosa e azaves, pro ñorada, entr' as ensangentadas augas d'o pequeno río, e c-o él perdeuse a monarquía toda.

O' terror d' os primeiros momentos, siguiu cont' o valor que nace d'a necesidá, e os españoles, acultós entr' os penedos e riscos de Galicia e Asturias, non tardaron en dar probas de que, non os pouco valentes reinados de Witiza e D. Ró-gigo perdera a sua sangue e vigor que lle comuni-ran os suevos, preparándose pr' a loita mais xigantésca que si' atopa n-as páxinas d'a historia d'a humanidá.

Nacésitaban n-aquela acasión un xefe, un home e, virtuoso e costante, soupese leval-os á vi-u-ria, dando, c-o seu proceder, o exémpro, e este xefe, este home qu' iba á ser com' a base d'a gran luna d'a reconquista, foi un fillo de Galicia, nacido ás orelas d'o Miño: D. Peláyo, ou Paio.

Desde o momento en qu' o valente fillo de Tuy que e sostén c-o seu rebusto brazo a bandeira da Relixión e d'a patrea, tendémol-a nosa vista n-as páxinas d'a historia de Galicia, xa non tro-zará mais que con nomes ilustres e feitos gros-os en non interrompida sucesión, hastra qu' os reyes Católecicos, tomando á Granada, desterraron sempre d' España a media lúa d'os fillos d'o profeta.

O que queda dito e sabendo qu'a derrota d'o Guadalete foi n-o ano 711, non e defecultoso supo-ñer cal ser' o estado d' España o començal-o sigro.

Os mouros gozando d'os praceres con que ll'es andaba a nosa Península, vironse sorprendidos n-as primeiras algaradas d'os cristianos, e cando, n-sair o fogo d'un tan pequeno lugar, coidaron ser o apagal-o, n-as primeiras derrotas hacharon tristes desenganos d'as suas ilusions. O reto-ño lanzado n-o sigro outavo, e n-o noveno, cos-ñida xa e formada a pequena monarquía gala-i-asturiana, tiveron lugar importantes feitos n-mas de que foron testigos os nosos vals e as montañas; os nosos ríos e as nosas costas.

A D. Pelayo sucederon n-o goberno d'o novo do príncipes guerreiros e animosos, que foron a forza da viutorias agrandando os limetes d'o te-rritorio. Alfonso I e Alfonso II merecen un re-cto especial pol-as suas correrias por Galicia e Portugal.

Conocendo a situación de España en xeneral

qu'era a mesma n-a de Galicia co-a defirencia de que siqui os mouros non pararon tanto, compren-dese que Lugo participase d'igual sorte: Cibdá, cunha fundación véidese entr' as brétemas d'a hes-toria, alcanzou n-o tempo d'os romanos unha moi grande emportancea, como se desprende d'os fa-vores que lle dispensaron. Por outra parte, ven situada e con unhas murallas aínda hoxe fortes; debeu ser mirada como inespunabre e imposible de render n-aquels tempos en qu' o arte d'a guerra non chegara á triste perfeucion qu' hoxe alcanza.

Lugo, sen embargo non puido résesters-o to-rrente, e socombiu tamen ó poder dos mouros o ano 714 en qu' a tomaron ó mando de Muza, e aínda din-as historias qu' en Lugo e-a presencia d'o exército vencedor, Abu Nahar, enviado d'o califa de Damasco, intimou por segunda vez a Mu-za a orde de presentarse n-a Cibdá aseáteca.

Como non estamos facendo a hestoria d'a nosa Cibdá, nada hemos dicir d'os cambeos porque pasou en tod' este tempo hastra principios d'o si-gro IX; en cuio tempo, e dempois de haber sido arrincada ó poder d'a media Lúa pol-o rey D. Al-fonso I, estaba agregad' á nova e xa frorec nte monarquía.

A emportancea de Lugo non decaiu e Alfonso II, dempois de postrarse ant' o altar de Santa Ma-ria, fixo a esta Irexia concesios de emportancea, que costaban n-os antigos arquivos, queimados por desgracia uns e levados á Inglaterra outros. Alfonso II descansou en Lugo, cando con poderoso exército ib'a loitar con treidor Mahumud e impe-trou o auxilio da Virxen. De volta, segon nos din cópeas d'aquelles documentos, reconeceu a pro-tección d' aquela Señora e fixo á sua Irexia donación entre outras, d' as cidades de Braga e Ourens.

Vimos moi á lixeira o estado d' España de Ga-licia e a situación de Lugo, e pidind' os nosos leu-tores desamulen a degresión, vamos agora á tratar d'o verdadeiro ouxeiro d' estes apuntes, qu' é a vida d' un d' os mais escríarecidos varós, fillos d'a no-bre Cibda d'o Sacramen' o e honra preceada de Galicia.

A. M.

D' A FALA GALLEGA

Ó ENTUSEASTA ESQUIRTOUR REXIONAL E ISPIRADO POETA

D. R. PESQUEIRA CRESPO.

El idioma de una nación es, si así podemos decirlo, su alma, su carácter encarnado y exteriorizado en los sonidos; es el espejo donde más al vivo y con más fidelidad se reflejan su índole y tendencias, sus gustos y costumbres.

(SACO Y ARCE)

I.

Si os pobos teñen á ben mostrar as suas gro-rias; si as rexións por mor de non quedar co-a nota de desleigadas loitan á porfia pra honrar ós que deixaron rastro d'o seu saber ou d'o seu valor, non debe causar estaneza que os pobos e as rexións amostren tamen intrés pra qu' o languaxe d'a patrea non se perda, d'o languaxe que sirviu,

a maor parte d'as veces, pra que os xenios deran nome á terra en que naceron.

Bandeira d'a patrea chamou, con razón de mais o notabre hestoræador d'a nosa terra, ô idioma qu' immortalizou á moitos esquirtores que d' él se valeron pra espoñer os seus pensamentos, e á pesar d' eso, sin motivo nengun e sin outra causa qu' unha indiferencia inespricabre, o linguaxe d'a Rexión gallega estivo hasta fai pouco tempo sin qu' houbese quen s' animase á darlle a moita importancia que ten, e sin que moitos s' estrevesen á reconocerll' o indudabre valor qu' hoxe xa se ll' empeza á dar.

Custa traballo con prender como un pobo deixe qu' a fala que, por moito tempo usou, chegue á servir como de bulra pr' os qu' a falan, e que se xa sino de desprezo pr' os qu' antuseastas pol-as glorias rexionales votan a conta de qu' a principá qu' un pobo pode amostrar é a d'o idioma que faláron seus abós e n' o que demostraron os poetas e esquirtores os seus talentos, o seu saber e as suas aspiraciós.

Aldraxar o idioma e aldraxarse á si mesmo, dixo préfutamente p' sabeo autor d'a Gramáteca gallega, e si non houbo coidado por conservar a lingua d'a rexión, craro é que non o habia d' haber tampouco pra facer pó qu' a nosa terra tivese a importancia que lle toca pol-a sua posición, pol-o valor d'os seus fillos e pol-os moitos que deron dias de gloria á nación.

Pro é ben certo que o qu' é contra-natura vive pouco, e mais tarde ou mais cedo, as cousas volven ô seu verdadeiro camiño, porqu' ô fin y ô cabo, non pode negarse qu' o antuseasmo pol o idioma d'a nosa terra vai cada vez mais en aumento, e non chegará moi tarde o día en que nos estrevarnos á poñernos ô igual c os nobres fillos d'a rexión de Cataluña e d' outras provincias, que coidadosos porqu' o seu linguaxe non perdesse nada, trataron de que fose adquirindo cada vez mais brillo e de que a importancia qu' unhos cantos lle negaron fose cada vez mais en aumento.

Non basta soilo ese intrés particular que se vai sintindo pol o idioma gallego, é necesario animarse á buscar verdadeiros medios pra que os fillos d'a Rexión gallega poidan canto mais antes chegar á cair n-a conta de que fai falla gabarse de falar, sin vergonza e por todolos gallegos, a lingua d'o noso chan.

Moitas e graves foron as causas de qu' a nosa lingua perdese moito y estivese por unha chea de tempo con certa sinal de desprezo qu' hoxe váise convirtindo en desexos de que, chegando á ser admirada por todos, teñamos n-ela un forte vínculo d' unión pra loitar con fé pol-a rexeneración d'a nosa desamparada terra.

D' entr' as difrentes causas que se pode sostér contribuíron á que decaese, faremos caso de tres como de mais importancia: o haber deixado de sér lingua literaria en Castela, a indiferencia qu' hacia ela sintiron os nosos peisanos e como secoencia d' ela a falta d' obras didáuticas e poéticas esqurtas n-o noso idioma que axudasen á sortér o intrés.

e o desexo de conservar a lingua que non s' avergonzaron d' usar autores ilustres d' outros tempos.

Non pode negarse qu' o usarse unha lingua como oficial ou en vertu d' obrigación imposta pol-os que gobernan, chegá darlle certa importancia que necesariamente ha de facer ô caso qu' a perdan os idiomas que non tiveron a sorte de ser escollidos.

Proba ben crara d' esto témola n-o gallego. Importanza compra tivo mentras que sirvió de lingua literaria en Castela, mentras que foi a fala vulgar e mentras que n' él s' esténdían todolos documentos públicos que non se chegaban á facer n-o idioma d'o Lacio.

Proba acabadiña a estamos vendo c-o idioma d' os nosos veciños d' outro lao d'o Miño, pois debido á ser lingua oficial chegou, non soilo á conservar a grande importancia que sempre tivo e que non pode por menos de reconocérselle, sinon tamén á abrilantarse cada vez mais e á ispirar á poetas e esquirtores cuio nome pronunciáran con respeto todolos que se gaban d' amantes d'a literatura.

Pois ¿cal é a razón pra que s' apreze o idioma que falan os portugueses y en cambeo non se fixese caso d'o que faláron n-algun tempo os castelanos e debemos falar hoxe os gallegos? Non é muy facel de comprender, sinon tendo en conta o pouco intrés, por parte nosa, de conservalo e de percurar que, lexos de servir o falalo como de desprezo, sirva de grósiosa sinal d'o noso amor á terra que nos viu nacer.

Hirmas son ambas linguas, e sin embargo con tanta difrencia s' hachan hoxe, unha compra menté desmellorada pra como debia d' estar e outra vizosa e satisfeita d'o seu estado e d'o aprezo que con moita xusticia lle deron e lle dán.

Soilo a nosa indiferencia, soilo a falta pol-a nosa parte d' afeuto ô chan en que tivemos a honra de criarnos foi a principá causa de qu' a fala gallega chegase ô estado de desmerecemento eu qu' algun dia s' atopou e d'o qu' inda non se repuxo por completo.

Pouco houbera importado qu' os gobernantes fixesen d'o castelao lingua oficial, pouco ou nada que se degoirasen por darlle pr' atrás ô idioma d'a terra gallega, si os fillos d' ela souperan portarse como era o seu deber.

Vergonza dá confesalo, pro as cousas, si s' ha de percurar remedialas, é necesario decilas craras; vergonza dá decilo, e sin embargo non hay mais remedio: si o gallego é aldraxado, si a fala gallega non s' apreza como se debe, non se pode culpar á outros mais qu' ôs nosos peisanos; eles, avergonzándose de falalo, eles perfirindo falar mal o castelao, deixan d' espricarse n-a lingua en que deberán.

Y está falta d' intrés pol-a lingua qu' acusa o noso carauter, déixase ver tamén n-a falta de verdadeiro intrés pol-o engrandecemento e prosperidá d'o noso chan, engrandecemento e prosperidá que s' algo se nota é debido a maor parte d' as veces ôs que d' afora saben aprezar millor as esceucionás condiciós que ten a terra gallega.

¿Non vemos ôs catalás cheos de lexítimo orgu-

Ho pol-a lingua qu' hoxe inmortalizan Verdaguer, Ors e Soler falalo ante todos sin s' avergonzaren pra nada e facendo uso d' ela hastra os principás literatos, d' os moitos qu' encerra a nobre Cataluña?

Y-éles que nos dan exemplo d' amor pol-o idioma, que sempre se sobrepuxeron á forza d'os que dende o poder trataron de qu' a fala de Cataluña fose desaparecendo, tamén nos insinan á traballar con antusiasmo e con é pol-a prosperidá moral e material d'o país.

Si nosoutros os houberamos seguido n-a loita non chegaría nunca o momento de tér que volver pol-a honra d'o noso idioma e de tér que traballar pra conquistar unha cousa qu' avergonza tér que dicir qu' hay que facelo.

Y-esta indiferencia inespricabre foi causa tamén d'a falta d' obras didáuticas e poéticas, d' obras que sirvisen pra qu' a lingua non fose desmerecendo, pois s' algunha culpa tiveron os esquirtores que non se coidaron de publicalás e de percurar sostér a importancia d' éla, algo os desculpa o desprezo xeneral que, non lles dando o verdadeiro mérito ós seus traballos, ocasionábanlles pérdidas pr'as que nunca estiveron os gallegos.

Pódese dicir que fora de Sarmiento e algun outro, naide tivo á ben traballar pol-a rexeneración d'a fala gallega, e pra eso as obras d' aquel sabeo, gloria d'o país, quedaron sin sair á luz a maor parte, perdéndose d' este xeito traballos de grande intres pr' o idioma.

Loitemos, pois, con verdadeiro antusiasmo pra que, conocido o estado en qu' hoxe s' alcóntra o que se refire ó idioma d'a terra, que será ouxeto d'o artículo siguiente, se poidan espoñer os medios máis apropiados pra chegar á vencel-a indiferencia qu' inda sesinte hoxe pol-a fala, e á percurar estender o antuseasmó pol-a rexeneración d'o país gallego.

M. PARDO BECERRA

PUBRICACIÓS

Tanto por ter ós nosos suscritores ó corrente d'o movemento literario en Galicia, como pra dar publicidá á obras qu' o merezan, ocuparémóns n-este lugar, co-a extensión necesaria, de todo canto dino de ser conocido vex'a lus pública e se refir' á nosa Rexión.

D'as obras que nos manden un exemplar seus autores ou editores publicaremos un xuício crítico, emparceal e tan estenso com' o ouxeto reclame.

* * *

S'o que vai corrido d'o ano, non pode chamarse estrel pra literatura d'a nosa pátrea, d'o que falta pra acabar poden facer's-os millorés augurios.

Según noticias recollidas d'uns e outros periódicos rexionás, son varias as publicaciós que se perparan por esquirtores cuio soilló nome é bastante pra pormetèrnolas moi filices. Emilia Pardo Bazan, en efeuto, publicará pronto en Barcelona, e n-esto non ll'alab'o gusto, unha novela c'o expersivo título d'a *Morrúa*, sen qu'esto lle faga'esquen- cer outros traballos que tra' entre maus, com' é n'unha *Hestoria d'a Literatura Española*.

Tamen de Alfredo Brañas e Martínez Villergas s'anuncian dous libros, sobr'o rexionalismo, o primeiro e descriptivo d'as rias baixas o outro, D'ambos falaremos o seu tempo.

Un drama en Cambre é o título d'outra novela que s'anuncia d'o conocido esquirtor gallego Ricardo Caruncho, que fai pouco aínda estrenou un drama n-a Cruña.

A *Biblioteca Gallega*, en fin, qu'edita Martínez Salazar, prométenos as obras de D. Ramon Rodriguez Seoane, e parece qu' en Pontevedra pénsas' en rescital-a *Ilustracion Gallega*.

Hastr-aquí ás nosas noticias, que non crémós compratas, pro bastan pra que os nosos leutores comprendan-a verdá conque dixemos qu'o que resta d'o ano se presenta c'os millorés augurios.

DE TODO UN POUCO

A MONTEIRA, ó vel-a lus pública, cumpre con gusto un deber de cortésia dirixindo seu afeutuoso e sincero saúdo á tod' a prensa en xeneral, a d'a Rexión en particular, e moi especialmente ós apreciabres compañeiros *O Tio Marcos d'a Portela* d' Ourense e *A Tía Catuxa* de Pontevedra, que tan valentemente veñen loitando pol-a rexeneración d'a nosa amorosíña lingua.

Os nosos peisanos d' outro lado d' os mares, ós qu' a sorte en costante é caprichosa fixo abandonal-a terra en que naceron e d'a que probas teñen dadas de sobra que non s'esquecen, A MONTEIRA espera hana de recibir com' un amigo que co-éles ha de choral-as disgracias de Galicia e regocixarse lembrando as suas glorias.

Din qu' a primeira autoridá politeca d'a Cruña vaifacel-a Mamoria referente á provincia que tén a seu cargo.

O Gobernador d' a nosa dixo qu' algus alcaldes, péganse ó cargo com' a *edra ó carballo* y-o molusco á pena.

¿Y-o d'a Cibdá veciña qué diñá?

‘O Gobernador d' a Cruña
Recoméndolle con gusto
O retrato d' os alcaldes
Que tan ben fix' o de Lugo.

O alcalde d' un auntamento non muy lonxe d'a Capital tivo a listeza d' imponerlle unha multa á un súdito seu por «promover el orden público.»

Millor empregada estaría a multa n-o alcalde por promover o desorden municipal.

Ou en quen-o fixo por lle dar a vara á tal presoa.

Non hai moitos días celebrouse unha reunión donde entre corenta e tantos pesaban 11.000 libras

Poño calquer cousa á que non se compra dita número con españoles de tanto peso.

A non ser que sexan menistros.

Ou seus parentes.